

JÓKAI ESETE A DARÁZSCSAPDÁVAL ÉS A MÉRGES MÉHÉSZEKKEL

2019. 09. 18.

Előző lapszámunkban a méhészkedés hegyvidéki történetével foglalkoztunk, és már akkor megígértük, hogy Jókai Mór és a méhek kapcsolatára részletesebben is kitérünk.

Amikor 1894-ben országos ünnepséget rendeztek Jókai ötvenéves írói jubileumára, jelentősebb írásait alig tudták száz kötetbe beleszorítani. Ahogy idősödött, termékenysége nem csökkent, így összes műve körülbelül 350 kötetet tesz ki. Ezek megírásához sok időre volt szüksége, mégis maradt ereje, jutott figyelme kertje művelésére. Arról, hogy értett ehhez a munkához is, bizonyosságul szolgál svábhegyi villakertje és szőlője, amelyet maga rendezett be, gondozott, ápolt, úgy, ahogyan azt csak olyan ember teszi, akinek élethivatása a kertészkedés.

Annak ellenére, hogy Károly bátyjának szép nagy méhészete volt Eken, és ő is szenvedélyes méhész volt, Jókainak nem volt méhese, nem is méhészkedett. Mindamellett sokat hallott és olvasott e hasznos állatok életéről, amelyek írásaiban is többször szerepelnek. Mivel mindkét szomszédjának volt méhészete, szerette nézegetni a méhek munkáját, ahogyan sebesen kirepülnek a kasokból, és nehéz terhükkel fáradtan visszaszállnak.

Jókai hatalmas virágoskertjében természetesen mindig jelen voltak ezek a szorgos rovarok, dicsekvően írta is a Pesti Hírlapban. *„Nekem annyi a virágom, hogy a méhek nem győzik elhordani belőle a méznek valót!”*

Talán kerti sétái közben gondolkodott el azon, vajon mi lehetett akkor, amikor még sehol nem volt a méztermő virágsereg, így a méhek sem. Ebből jöhetett az ötlet az egyik regényéhez, a Fekete gyémántokhoz, amelynek az elején ezt a világot írta le.

Sokszor publikált cikkeket a Pesti Hírlapban mások okulására, hogy miként gondozza, ápolja gyümölcsfáit, hogyan telepíti szőlőtőkéit. Egyik írása kapcsán egyszer igencsak meggyűlt a baja a méhészekkel. A következőkben ezt a történetet a Pesti Hírlap, a Kert és a Tolnai újság lapszámai alapján elevenítjük fel, itt-ott kis igazításokkal.

A Pesti Hírlapban jelent meg Jókai cikke, amelyben leírta, hogy szüret előtt jön a szőlők igazi ellensége, a darazsak és a dongók cudar népe. Amint a szőlő érni kezd, ott van nyomban a kis darázs meg a nagy darázs tolvaj bandája. Ezek ellepik a szőlőfürtöket, és úgy leeszik azokat, hogy nem marad más, csak a csutka meg a héj. Ezért úgy védekezett ellenük, hogy a légyfogó mintájára kitalált egy darázsfogót. Az úgynevezett légyfogó harangokat alakította át, amelyek igen egyszerű stratégiával fogdosták össze a legyeket. Egy mézzel bekent papirozt kellett tenni az üvegharang alá, arra ráröpltek a rovarok, és többet ki nem találtak belőle, a harang faláról pedig belepotyogtak a szappanvizes vályúba. Az író ezzel a módszerrel egy szüreti évadban húszezer darazsat és dongót fogott el.

Ennek a csapdának a leírására lett aztán nagy felzúdulás a méhészek körében! Többen zúgolódtak, hogy Jókai, hazánknak rajongásig szeretett és tisztelt büszkesége, a költőkirály, jeles szőlőművelő, a méhek nagy barátja nem tudja, hogy a mézre mint csalétekre a hasznos méhek is rámennek, és mind odavesznek!?

„Hogyne tudnám – válaszolta Jókai –, de nincs rá eset, hogy húszezer tolvaj darázs és dongó között, aki ily módon kivégeztetik, nincs egy odatévedt méhe. A méhecskének van becsületérzése: ő nem jár lopni; tisztességesen szedi a mézet a virágok kelyhéből s bár a szomszédomban két méhes létezik, a méhek sohasem jönnek oda a darázsfogóba.”

Ám a méhészek csak nem tágítottak. Az egyik svábhegyi méhészet tulajdonosa, Gergely Kálmán egy Jókainak címzett levélben ezt válaszolta: *„Nem azért mert évekig az országos méhészetiegyület igazgató alelnöke voltam; de mert gyermekkorom óta éber figyelemmel kísérem a méhészeti szakirodalmat és magam is szenvedéllyel űzöm a méhészetet; s így tapasztalatból is és pozitivitással állíthatom, hogy, ahol egy csepp méz van, oda a méh is behatol, bármily rejtett utakon is lehet ahhoz hozzáférni. De másrészt az is igaz, hogy a bőven mézelő virágok virágzása, tehát a méhek főhordása alatt, akár tányér-számra is lehet a mézet elibük rakni, rá sem hederítnek arra. Ha tehát ily fő hordás alatt látja ei Nagyságod (ti. Jókai) üvegburáit mézes papirossal; akkor elhiszem, hogy a méh oda bele nem hat; de ha a főhordás előtt vagy után állítja a burákat a szőlős-kertbe, bizony akkor a méh is csak úgy hat bele abba, mint a darázs. De azt is tudom 26 évi tapasztalatból, hogy a Svábhegyen a hárs elvirágzása után minden mézhordás jóformán megszűnik, s hogy azon túl a méhek a mézet még a kéményen át is*

felkeresik. Ennél fogva az áldott méh érdekében felkérem Önt, hogy az üvegburákba méz helyett jövőre akármilyen más bűzös édes folyadékot tenni méltóztassék.”

Jókai e levélre a Kert című lapban reagált 1896-ban. Válasza, talán akaratlanul, a legszebb leírása lett a méhélet egy kis mozzanatának, a méhek serény munkájának. Olyan ez az írás, mint egy regényrészlet.

„Válaszom ez észrevételre. Mindenek előtt megállapítom azt a tényt, hogy nálam a Sváb-hegyen éppen a szőlőérés idején van a legnagyobb virág-gazdagság. Négy helyen is van virágos kertem, melyben augusztus–szeptember hóban nyílnak javában a legméztermőbb virágok; mint méhpilis, viola, szekfű, petúnia, bignonia radicans, a gerepcsinek, az ajkas virágok, a ligetéke csészekürt, azután a napraforgók, articsókák (a viasz-termelés táplálói), öntözött pázsitom tele van lóhere virággal, murvapikkal, a garádban virágzik a jószágú iszalag, s minden-féle a száznál több remontant rózsafa. És a szomszédomnak, aki a méhest tartja, még gazdagabb virágos kertje van: sőt egészen a méhek számára rendezett méhlegelője. A méhek szünetlenül ott dongnak a

virágaimon s nem mennek a szőlőre. De egyéb oka is van a méhecskének nem lopni a szőlő nedvét. Ő tudja, hogy ez az édes nedv nem marad meg méznek; hanem kiforr, utóbb ecet lesz, az ő egész sejtjét megsavanyítja. Hogy a kész mézből mért nem lop a méh, annak is okát tudom adni. A méh nem a gyomra jóltartására szíja fel a mézet, hanem azért, hogy haza vigye, elrakja, táplálékul a királynéja ivadékának; de ugyan egyidejűleg a két hátulsó lábára felszedi a virágokból a himport, s addig vissza nem repül a méhkaashoz, míg mind a két lábára gatyát nem göngyöltetett himporbul. Tehát egyszerre viszi haza a mézzel a viasznak valót. Amint a méh, így megrakottan a kas padjához érkezik, elkezd legelőbb is letépni magáról azt a gatyát; két három pajtása segít neki, a himport a szájukba veszik; hanem mikor a méh kiadja ismét a száján, akkor már viaszká van alakítva; ebből a viaszkból aztán az a három négy munkás méh rögtön elkezd építeni azt az új sejtet, amelybe a hozott mézet kiüríti a most érkezett. Már most, ha az a méh a kész mézet lopná, de viaszknak valót nem hozna magával, mibe öntené át azt a mézet? Az ilyen méhet, aki gatyátlan lábba érkezik a kashoz, az ottani méhek rögtön megölik, mint tolvaj méhet. S ebben a szóban »tolvajméh« van a megoldása annak a képtelenséghez hasonló állításomnak, hogy a becsületes munkás méh nem jön a darazsak számára kitett csalétekre s így nem vész bele az üvegharangba, mert a munkásméhnek egyszerre keli gyűjteni annyi viaszknak valót a két lábára, a mennyi virágnedvet a gyomrába.

Ezt egy példával be is bizonyítom. Tavaly Károly bátyám, ki maga is hozzáértő méhészt, figyelmeztetett szőlőérés idején, hogy egy üveg-

harangom ugyancsak fogdossa ám rakásra a méhecskéket. Én rögtön kiszedtem lúd-tollal a még eleven bogarakat s itatós papirosra raktam egyidejűleg azonban mindegyiknek a szárnyára ecsettel egy piros anilin foltot ejtettem, s azzal hagytam őket tovarepülni. Másnap a szomszéd uramnak a méhészt megszólítottam, hogy nem vett-e észre a méhei között piros szárnyúakat. »De igen, - felelé - hanem dögölve a kas előtti deszkán.« Azok tehát tolvajméhek voltak, akikre a becsületes munkásméhek ráismertek és megölték, kidobták őket. Tehát én fenntartom azt az állításomat, hogy ott, ahol elég virág van ősszel, a becsületes munkásméh rá sem száll sem a szőlőre, sem a mézre. Hanem a darázs meg a tolvajméh, a melyik nem télire valót gyűjt, csak a saját bendőjét akarja megtölteni. A tolvajokra pedig nálam statárium van hirdetve. Szívesen látnám a tisztelt levélíró, ha kis szőlőmet meglátogatná szüret táján, hogy saját szemével győződjék meg igazságom felől.”

Arról, hogy a vita folytatódott-e, nem tudunk, az mindenesetre biztos, hogy Jókai mindig is a méhek barátjának gondolta magát, és mások is ezt tartották róla, főleg akik ismerték a regényeit. Mi sem

mutatja ezt jobban, mint a végrendelete, amelyben ekként fogalmazott: *„Úgy akarom és meghagyom, hogy itt hagyjanak pihenni a Svábhegyen. El ne vigyenek a Kerepesi úti kertbe a sok dicsekvő márványoszlop közé. Mint élő ember sem szerettem a nagy társaságot, nem hogy mint kísértet. – Tegyenek oda a négy fehér levelű hársfám alá. – A hársfák megőriznek engem, én meg a hársfákat. – Nagy kíséret, pompás gyászmenet se kell odáig. Húsz lépés az egyik fekhelytől a másikig. Kő se kell oda, csak a zöld gyeppel maradjon. – Nem bánom, ha vendéglőt csinálnak is a házamból: – szeretem, ha táncolni, dalolni fognak körülöttem, nem rontom el senki mulatságát. – Csendesen maradok és hallgatom, amit a fák beszélnek a méheknek, a méhek a virágosnak, s a virág gyökere én nekem.”* (Szénássy Zoltán: Jókai nyomában [regényes életrajz], 1981.)

Végül az író mégis a Kerepesi temetőben lelt örök nyugalomra, ahol...: *„Jókai sírját is felkeresték a méhek, ott láttam őket röpködni, hallottam zsongásukat, sejtettem, hogy miről zümmögnek, szavukat persze én nem érthettem. Ellenben Jókai Mór, ki lent pihen, nagyon jól érti a zsongó-bongó méhek szavát és tovább alussza örök álmát és álmodozik nemzetére hálájáról.”*(Kert, 1908. június 1.)

Földvály Gergely